

จากเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนแต่งงานพระไวย
เป็นบทละครรำเรื่องขุนช้างขุนแผน ชุดแต่งงานพระไวย
พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
**From Sepha Khun Chang Khun Phaen the Wedding of Phra Wai
Episode to be Bot Lakhon Ram Khun Chang Khun Phaen,
the Wedding of Phra Wai Episode Composed by King Rama VI**

รองศาสตราจารย์ ดร. ชลดา เรืองรักษ์ลิขิต

Assoc. Prof. Cholada Ruengruglikit

ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ภาควิชาอักษรบัณฑิต สำนักศิลปกรรม สาขาวรรณกรรมร้อยกรอง

Abstract

King Rama VI has adapted the Wedding of Phra Wai episode in the form of *Bot Sepha Khun Chang Khun Phaen* to be *Bot Lakhon Ram*. He is capable to maintain the story in *Bot Sepha* although his work is more concise, sounds more beautiful and communicates the message more clearly. This work portrays well the outstanding behaviors of each character and gives more pleasure and humor to the audience as a good *Bot Lakhon Nok*.

บทคัดย่อ

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดัดแปลงบทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนแต่งงานพระไวยให้เป็นบทละครรำที่ยังคงเนื้อหาเหมือนเดิมทั้งที่ทรงปรับให้กระชับขึ้น ทรงปรับเปลี่ยนคำให้สื่อความได้ชัดขึ้นและมีความไพเราะมากขึ้น เห็นบทบาทของตัวละครแต่ละตัวเด่นชัดขึ้น และมีความสนุกสนานมากขึ้นสมเป็นบทละครนอก

ความนำ

เป็นที่ทราบกันดีว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนพระทัยบทละครเป็นพิเศษ ทิพย์สุนทร อนันมบุตร ผู้ศึกษาวรรณกรรมพระราชนิพนธ์ของพระบาท สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวสรุปว่าพระราชนิพนธ์บทละครแบ่งเป็น 11 ประเภท คือ พระราชนิพนธ์โขน พระราชนิพนธ์บทละครร้อง พระราชนิพนธ์บทละครสังคีต พระราชนิพนธ์ละครพูดแบบภาพยนตร์ บทละครปริศนาหรือบทละครดัมม์แควมโบ (Dumb Crambo) พระราชนิพนธ์บทละครพูดคำกลอน พระราชนิพนธ์บทละครพูดคำฉันท์ พระราชนิพนธ์บทละครพูดร้อยแก้ว พระราชนิพนธ์เค้าโครงเรื่อง พระราชนิพนธ์ตำนานเสือป่า และพระราชนิพนธ์บทละครรำ (2523 : 86 – 89)

พระราชนิพนธ์บทละครรำนี้มีทั้งสิ้น 8 เรื่อง คือ เรื่องขอมดำดิน ท้าวแสนปม พญามังกร พญาราชวังสัน พระเกียรติจรธ พระนาละ ศกุนตลา และขุนช้างขุนแผน ชุดแต่งงานพระไวย (เรื่องเดิม, หน้าเดิม)

ในบทความวิจัยนี้ เน้นศึกษาวิเคราะห์เฉพาะพระราชนิพนธ์บทละครรำเรื่องขุนช้างขุนแผน ชุดแต่งงานพระไวยเท่านั้น

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์บทละครรำเรื่องนี้โดยทรงระบุว่า “ปรุงขึ้นใหม่โดยใช้บทเสภาเดิมโดยมาก” (2510: 84) จึงน่าสนใจศึกษาว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปรุงบทละครเรื่องนี้ขึ้นใหม่อย่างไร และผลของการปรุงเป็นอย่างไรบ้าง อนึ่ง ยังไม่มีผู้ใดรายงานผลการศึกษาบทละครรำเรื่องนี้อย่างละเอียดมาก่อน อาจเพราะเป็นเพียงบทละครเรื่องสั้นๆ ทั้งยังเป็นเรื่องที่ทรงดัดแปลงมาจากงานของกวีอื่น ผู้ที่ศึกษาไว้บ้างแล้วคือหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล โดยกล่าวสรุปว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงดัดข้อความที่ไม่จำเป็นออก เพื่อเน้นตัวละครสำคัญเพียง 4 ตัว ได้แก่ ขุนช้าง ขุนแผน วันทอง และพระไวย ทรงปรับปรุงเพื่อให้เหมาะแก่การแสดงเป็นสำคัญ โดยที่ทรงเก็บบทกลอนเดิมที่ไพเราะไว้ได้ แสดงให้เห็นว่า “ทรงรักษาสีที่ดงามไว้” (2552 : 330 – 331) อย่างไรก็ตาม หม่อมหลวงปิ่นมิได้กล่าวถึงวิธีการดัดแปลงบทละครรำเรื่องนี้จากบทเสภา ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาและนำเสนอในบทความเรื่องนี้

วัตถุประสงค์

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญ 2 ประการ ได้แก่

1. เพื่อศึกษาวิธีการของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในการ “ปรุง” บทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนแต่งงานพระไวย ให้เป็นพระราชนิพนธ์บทละครรำเรื่องขุนช้างขุนแผน ชุดแต่งงานพระไวย
2. เพื่อศึกษาลักษณะเด่นของพระราชนิพนธ์บทละครรำเรื่องขุนช้างขุนแผน ชุดแต่งงานพระไวย

สมมุติฐาน

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีวิธีการปรุงแต่งบทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนตอนแต่งงานพระไวยให้เป็นพระราชนิพนธ์บทละครรำเรื่องขุนช้างขุนแผนชุดแต่งงานพระไวยโดยที่ยังทรงรักษาเนื้อหาและกลอนส่วนใหญ่ในบทเสภาไว้ได้ เป็นบทละครที่เหมาะสมแก่การแสดงละครนอก มีความกระชับและไพเราะ ขณะเดียวกันก็แสดงลักษณะเด่นของพระราชนิพนธ์บทละครรำเรื่องนี้ได้อย่างเด่นชัด

ภูมิหลังของบทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงอธิบายว่าบทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนแต่งตามเค้าเรื่องจริงที่เกิดขึ้นในสมัยต้นอยุธยา ตั้งแต่ปลายรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถต่อเนื่องไปจนถึงสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ดังมีหลักฐานปรากฏเรื่องเล่าเกี่ยวกับพระเจ้าเชียงใหม่แย่งชิงธิดาพระเจ้าล้านช้างระหว่างทางที่พระเจ้าล้านช้างนำพระธิดามาถวายแด่สมเด็จพระพันวษาแห่งกรุงศรีอยุธยา เป็นเหตุให้ขุนแผนซึ่งติดคุกอยู่ในเวลานั้นได้อาสาไปทำศึกกับพระเจ้าเชียงใหม่ เมื่อชนะศึกก็ได้รับพระราชทานบำเหน็จรางวัลต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก (2513 : (3) – (8)) ส่วนการแต่งวรรณคดีเรื่องนี้ จะเริ่มแต่งเป็นลายลักษณ์ตั้งแต่เมื่อใดนั้น วัชร รมยะนันท์ สันนิษฐานว่าน่าจะเริ่มแต่งสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช โดยพิจารณาจากหลักฐานในเนื้อหาตอนหนึ่งของเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ที่กล่าวถึงสาเหตุที่พลายแก้วได้ชื่อเช่นนั้นเพราะเกิดในช่วงเวลาที่พระเจ้าแผ่นดินแห่งกรุงศรี

อยุธยาโปรดให้นำแก้วที่พระเจ้ากรุงจีนนำมาถวายใส่ไว้ที่ยอดเจดีย์ ในวัดเจ้าพระยาไทย ซึ่งสร้างขึ้นแต่ครั้งพระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาทรงทำสงครามชนะพระเจ้าแผ่นดินแห่งเมืองหงสาวดี สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราจรรยาภาพทรงอธิบายว่าวัดเจ้าพระยาไทยเป็นวัดเดียวกันกับวัดป่าแก้วและวัดใหญ่ไชยมงคลที่อยุธยา เป็นวัดที่สร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช (2533 : 15) การที่ วัชร รมยะนันท์ สันนิษฐานเช่นนั้น เพราะมีความเห็นว่า “กวีไทยมักจะใส่ความเป็นไปในสมัยนั้นลงไปในเรื่องที่ตนแต่ง” (เรื่องเดิม, หน้าเดิม) นอกจากนี้ ผู้วิจัยเองก็พบว่าในเสภาเรื่อง **ขุนช้างขุนแผน** ตอนสมเด็จพระพันวษามีพระประสงค์จะเสด็จออกล่าควายป่า ผู้แต่งกล่าวถึงพระมาลาเปียงและพระแสงของง้าวของสมเด็จพระพันวษาซึ่งก็หมายถึงพระมาลาเปียงและพระแสงของง้าวของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชนั่นเอง¹ ข้อค้นพบนี้สนับสนุนคำสันนิษฐานของ วัชร รมยะนันท์ ที่ระบุว่าเสภาเรื่อง **ขุนช้างขุนแผน** น่าจะเริ่มแต่งเป็นลายลักษณ์อักษรในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้เป็นอย่างดี

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราจรรยาภาพทรงกล่าวว่าเสภาเรื่อง **ขุนช้างขุนแผน** ที่อ่านกันอยู่ในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นสำนวนแต่งใหม่ในสมัยรัตนโกสินทร์ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เพราะสำนวนอยุธยาเหลือตกทอดมาน้อยมาก (2513 : (16)) โดยนิยมแต่งเป็นตอน ๆ ไม่ได้แต่งตลอดทั้งเรื่อง ที่เป็นพระราชนิพนธ์ก็มีหลายตอน เช่น ตอนพลายแก้วเป็นชู้กับนางพิม ตอนขุนแผนขึ้นเรือนขุนช้าง และตอนวันทองหึงลาวทอง สุนทรภู่แต่งตอนกำเนิดพลายงาม ต่อมามีการแต่งเพิ่มเติมในสมัยรัชกาลที่ ๓ และ ๔ เช่น ครูแจ้งแต่งตอนทำศพนางวันทองในสมัยรัชกาลที่ 3 และต่อมาแต่งตอนกำเนิดกุมารทอง ตอนจะเข้เถรवाद และตอนพลายเพชรพลายบัว ในสมัยรัชกาลที่ 4 (เรื่องเดิม: (29), และ (32) - (38)) การรวบรวมบทเสภาตอนต่างๆ ให้ติดต่อกันเป็นเรื่องยาวนั้น

---

1 ปรากฏในข้อความว่า

“ทรงพระมาลาพินด้า ประดับบุษราคัมน้ำเหลือง
พระแสงดาบคายค่ายทำลายเมือง อย่างเอื้องเสด็จขึ้นเกลยพลัน”

จากเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนแต่งงานพระไวย เป็นบทละครรำเรื่องขุนช้างขุนแผน
ชุดแต่งงานพระไวยพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราจรรยาภาทพทรวงกล่าวว่ามีในสมัย
พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และในการรวมครั้งแรกน่า จะมีเพียง 38 เล่มสมุดไทย
คือจบตอนขับนางสร้อยฟ้ากลับเมืองเชียงใหม่ เรียกว่าสำนวนหลวง แต่เนื่องจากยังไม่มีกร
พิมพ์ฉบับสำนวนหลวงออกเผยแพร่ ทำให้ไม่เป็นที่รู้จักในหมู่ประชาชน ต่อมาหมอสุมิต
ได้พิมพ์เสภาเรื่องนี้ในสมัยรัชกาลที่ 5 ปี 2415 ปี 2460 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมพระยาตำราจรรยาภาทพทรวงชำระบทเสภา และพิมพ์เป็นฉบับหอพระสมุดวชิรญาณ
(2513 : (31) – (38))

ภูมิหลังของบทละครรำเรื่องขุนช้างขุนแผน ชุดแต่งงานพระไวย

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์บทละครรำเรื่องขุนช้าง
ขุนแผน ชุดแต่งงานพระไวยขึ้นเมื่อใด ไม่ปรากฏหลักฐาน ทรงใช้พระนามในการพระราช
นิพนธ์ว่า “สมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม”
(2510 : 84) มีข้อความระบุว่าพระองค์ทรงพระราชนิพนธ์โดยทรงดัดแปลงเนื้อหาเรื่องนี้มา
จากบทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนแต่งงานพระไวย ดังระบุว่าทรง “ปรุงขึ้นใหม่โดยใช้
บทเสภาเดิมโดยมาก” (เรื่องเดิม, หน้าเดิม) เพื่อใช้แสดงเป็นละครรำที่มีฉากประกอบตาม
ท้องเรื่อง มีเพลงร้องและเพลงปี่พาทย์ประกอบการแสดง รวมทั้งมี “บทเจรจา” หรือ “เจรจา
ติดจำอวด” แทรก (เรื่องเดิม: 86 - 87) นอกจากนี้ เมื่อทรงปรับเป็นบทละครรำ ก็ทรงใช้
ขึ้นต้นแบบกลอนบทละครว่า “เมื่อนั้น” เช่น “เมื่อนั้น นายขุนช้างผู้ดีเศรษฐีใหญ่” (2510 :
85) หรือขึ้นต้นด้วยคำเพียง 2 คำดังที่นิยมใช้ในกลอนบทละคร เช่น ตอนขุนช้างพูดแก่นาง
วันทองว่า “ชื่นใจ พี่มิได้สงสัยใจเจ้า แต่ขุนแผนเจ้าชู้ยังไม่เบา ฉันทกลัวเกรงเขาเหิมหาญ
รำคาญเคือง” (2510 : 85) หรือตอนพระไวยโกรธขุนช้างที่เมาแล้วทำตัวน่าขัน มีบทบรรยาย
ว่า “ขัดใจ พระไวยตัวสั้นให้คันหัว อ้ายล้านจะประจานให้เจ็บตัว วาจาชั่วถอดชื่อขุนนาง”
(2510 : 88) บางตอนก็ขึ้นต้นด้วยกลอนเต็มวรรค “เช่น ตอนขุนช้างเมาเหล้า แล้วทำท่า
เกาษาและแลบลิ้นแบบลิง มีบทบรรยายว่า “วันทองผลักใส่พระไวยว่า มาเรียกข้าว่าเจ้า
ไวยอ้ายจ้องทอง” (2510 : 88)

เนื้อหาสังเขปของพระราชนิพนธ์บทละครรำเรื่องขุนช้างขุนแผน ชุดแต่งงานพระไวย

บทละครรำเรื่องนี้มีเรื่องย่อว่าขุนช้างซึ่งอยู่กับนางวันทองที่สุพรรณบุรีด้วยความรักใคร่กันทราบข่าวว่า จมื่นไวยวรนาถหรือพระไวยซึ่งเป็นบุตรของนางวันทองที่เกิดกับขุนแผนจะแต่งงานกับนางศรีมาลา และสมเด็จพระพันวษาจะพระราชทานนางสร้อยฟ้าให้แก่จมื่นไวยก็คิดจะไปร่วมงาน เมื่อนางวันทองลาไปงานแต่งงานบุตรชาย ขุนช้างก็ยินดีเพราะหวังจะได้ฟังพระไวยซึ่งเป็นขุนนางในภายภาคหน้า

ที่บ้านพระไวยในกรุงศรีอยุธยา พระไวยเตรียมงานแต่งงาน และขอให้พระกาญจน์บุรี (ซึ่งก็คือขุนแผน) ผู้เป็นบิดามาช่วยต้อนรับแขก เมื่อขุนช้างไปถึง ก็ฝากบอกพระไวยให้บอกนางวันทองให้นางศรีมาลาและสร้อยฟ้ามารับไหว้จากขุนช้าง ทั้งนี้เพราะขุนช้างต้องการอวดความมั่งมีของตน ขณะเดียวกันก็ต้องการหักหน้าพระกาญจน์บุรีต่อหน้าธารกำนัลด้วย

เมื่อไปถึงงาน ขุนช้างเห็นอาหารที่เตรียมไว้เลี้ยง ก็กินด้วยความหิวโหยและมูมมาม เนื่องจากเดินทางมาไกล ต่อมากินเหล้าจนเมา ถึงกับเอากระโถนปากแตรครอบหัว และรำร้องเล่นต่าง ๆ อย่างน่าขัน มีหน้าซึ้งยังชวนนางวันทองให้เล่นบทนางวานรินโดยกล่าวว่าตนเองจะเล่นบทหนุมาน ทั้งยังเรียกพระไวยด้วยการถอดยศขุนนางอย่างไม่เกรงใจว่าเจ้าไวยพระไวยโกรธที่ขุนช้างทำตัวตลกในงานของตนทั้งยังเรียกตนโดยถอดชื่อขุนนาง จึงต่อว่าและเกิดทะเลาะกัน ขุนช้างล่ำเลิกว่าได้เลี้ยงพระไวยมาตั้งแต่เด็ก แต่พระไวยกลับไม่รู้จักบุญคุณของขุนช้าง พระไวยโกรธจึงต่อยุขุนช้าง วันทองขอให้พระไวยอย่าถือโทษคนเมาอย่างขุนช้าง พระไวยจึงตัดพ้อมารดาที่ปล่อยให้ขุนช้างมาในงานและทำให้ตนขายหน้าเหล่านาง ขุนช้างต่อว่าพระไวยว่าเป็นลูกทรพีที่คิดฆ่าตนผู้เป็นพ่อ ทั้งตำหนิว่าไม่นึกเลยว่าพลายงามที่ขุนช้างเคยคิดฆ่าสมัยเด็กจะโตมาทำร้ายตนได้ในวันนี้ คำพูดดังกล่าวสะกิดใจพระไวยให้คิดแค้นขุนช้างที่เคยทำร้ายตนในวัยเด็ก จึงเรียกพวกทนายให้รุมทำร้ายขุนช้างจนสลบ นางวันทองคิดว่าขุนช้างตายก็คร่ำครวญอาลัย แต่สักครู่หนึ่งขุนช้างก็ฟื้นและเรียกนางวันทองให้เดินทางกลับไปบ้านที่สุพรรณบุรีก่อน และบอกว่าตนเองจะรีบเข้าวังเพื่อกราบทูลฟ้องพระพันวษาเรื่องถูกพระไวยและบริวารทำร้าย

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปรุ้งแต่งเนื้อหาดังกล่าวจากบทเสภาเดิมอย่างไร จะกล่าวในหัวข้อต่อไป

วิธีการที่ทรงปรุงแต่งบทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนตอนแต่งงานพระไวยให้เป็นบท ละครรำเรื่องขุนช้างขุนแผน ชุดแต่งงานพระไวย

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีวิธีการปรุงแต่งบทเสภาเดิมให้เป็น
พระราชนิพนธ์บทละครรำ ดังนี้

1. **ทรงใช้คำขึ้นต้นแบบกลอนบทละคร** วรรณคดีเสภาและบทละครรำมีความ
คล้ายคลึงกันที่ใช้คำประพันธ์ประเภทกลอนเหมือนกัน และสามารถใช้คำเต็มวรรคขึ้นต้นบท
เหมือนกัน แต่ก็มีข้อแตกต่างกันตรงที่เสภาใช้กลอนเสภา และมีคำขึ้นต้นแบบกลอนเสภา
คือ นิยมขึ้นต้นด้วยคำว่า “ครานั้น” เช่น “ครานั้นพระองค์ผู้ทรงเดช ทอดพระเนตร
เห็นดอกไม้รูปเทียนถวาย” (2513 : 14) หรืออาจขึ้นต้นด้วยคำอื่น ที่ชอบใช้มาก คือ
“จะกล่าวถึง” หรือ “จะกลับกล่าวถึง” เช่น “จะกล่าวถึงพลายแก้วกับขุนช้าง ทั้งสองข้าง
ออกไปเล่นกับบ่าวข้า” (2513 : 10) “จะกลับกล่าวถึงเจ้าจอมหม่อมขุนช้าง พอเรือรางแสง
ทองผ่องอร่าม” (2513 : 807) ส่วนบทละครรำใช้กลอนบทละครและมีคำขึ้นต้นแบบกลอน
บทละคร ด้วยเหตุนี้ จึงทรงเปลี่ยนคำขึ้นต้นของกลอนเสภาเป็นคำขึ้นต้นแบบกลอนบท
ละคร เช่น ตอนขุนช้างได้ฟังนางวันทองว่าจะไปงานแต่งงานพระไวย ในบทเสภาขึ้นต้นด้วย
กลอนเต็มวรรคว่า “ขุนช้างได้ฟังนั่งยิ้มแฉ่ง” (2513 : 803) ทรงเปลี่ยนเป็นคำขึ้นต้น แบบ
กลอนบทละครว่า “เมื่อนั้น ขุนช้างตอบว่าจะไปผิวไม่ว่า” (2510 : 85)

ตอนขุนช้างตำว่าพระไวยว่าเป็นคนอกตัญญูเพราะทำร้ายขุนช้างซึ่งเป็นบิดาบุญ
ธรรม มีบทบรรยายความรู้สึกของพระไวยโดยใช้คำขึ้นต้นเต็มวรรค แต่พระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเปลี่ยนคำขึ้นต้นของเสภา คือ “พระไวยได้ฟังขุนช้างตำ” (2513 :
809) ให้เป็นคำขึ้นต้นแบบกลอนบทละคร คือ “ขัดใจพระไวยตัวสั่นให้คั่นหัว” (2510 : 88)

2. **ทรงตัดเนื้อหาในบทเสภาออกหลายตอน** เพื่อให้แสดงได้อย่างรวดเร็ว ไม่เยิ่น
เย้อและเสียเวลา ทั้งยังทำให้ไม่เปลืองตัวละครในเวลาแสดงด้วย คือ เดิมบทเสภามีเนื้อหา
18 ตอน ทรงตัดเหลือเพียง 7 ตอนเท่านั้น โดยทรงตัดตอนต้น ตอนกลาง และตอนท้ายในบท
เสภาออกบ้าง ดังนี้

บทเสภา	พระราชนิพนธ์บทละครรำ
1) พระพันวษาจะพระราชทานนางสร้อยฟ้าแก่พระไวย 2) ขุนแผนกราบบังคมทูลเรื่องพระไวยหมั้นหมายกับนางศรีมาลา 3) พระพันวษามีรับสั่งให้จัดการแต่งงานพระไวย 4) พระพิจิตรพานางศรีมาลาลงมาที่อยู่ชยา 5) เริ่มแต่งงานพระไวย 6) นางวันทองเดินทางจากสุพรรณบุรีมาช่วยงาน 7) รดน้ำพระไวยกับนางศรีมาลา 8) สมเด็จพระพันวษาโปรดให้นางสร้อยฟ้าไปให้พระไวย 9) ขุนช้างเดินทางจากสุพรรณบุรีมาร่วมงานแต่งงาน 10) ขุนช้างเมาเหล้า 11) ขุนช้างวิวาทกับพระไวย 12) พระไวยทุบตีขุนช้างจนสลบ 13) นางวันทองครวญเพราะคิดว่าขุนช้างตาย 14) ขุนช้างจะไปเข้าเฝ้าสมเด็จพระพันวษา 15) พระไวยตอบแทนท้าวนางที่ให้นางสร้อยฟ้ามาส่งให้ 16) พระพิจิตรและนางบุษบาลาพระกาญจนบุรีและพระไวยก่อนจะกลับพิจิตร 17) นางบุษบาลาสอนศรีมาลา 18) พระไวยเข้าห้องนางศรีมาลา	1) ขุนช้างคิดจะเดินทางจากสุพรรณบุรีไปร่วมงานแต่งงานพระไวย และนางวันทองลาขุนช้างไปร่วมงานแต่งงานพระไวย โดยขุนช้างจะตามไปในวันรุ่งขึ้น 2) ขุนช้างเดินทางจากสุพรรณบุรีมาร่วมงานแต่งงาน 3) ขุนช้างเมาเหล้า 4) ขุนช้างวิวาทกับพระไวย 5) พระไวยทุบตีขุนช้างจนสลบ 6) นางวันทองครวญเพราะคิดว่าขุนช้างตาย 7) ขุนช้างจะเดินทางเข้าเฝ้าสมเด็จพระพันวษา

จากเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนแต่งงานพระไวย เป็นบทละครรำเรื่องขุนช้างขุนแผน ชุดแต่งงานพระไวยพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

จากตารางข้างต้นพบว่าพระบาทสมเด็จพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตัดเนื้อหาตอนต้นออก 5 ตอน ทรงตัดเนื้อหาตอนกลางออก 2 ตอน และทรงตัดเนื้อหาตอนท้ายออก 4 ตอน ทำให้ตัดตัวละครที่ไม่สำคัญในบทเสภาออกไปได้มาก เช่น สมเด็จพระพันวษา พระพิจิตรและบ่าวไพร่ เจ้าพระยาจักรีซึ่งรับพระบรมราชโองการให้ดูเรื่องส่งเจ้าพนักงานอัญเชิญสารตราไปแจ้งแก่พระพิจิตรให้นางศรีมาลาผู้เป็นธิดามาเข้าพิธีแต่งงานกับพระไวยที่กรุงศรีอยุธยา และนายสวัสดิ์ผู้เป็นเจ้าพนักงานอัญเชิญสารตราไปยังพระพิจิตร ทำให้เห็นชัดเจนว่าพระราชนิพนธ์บทละครรำเน้นการนำเสนอข้อขัดแย้งระหว่างขุนช้างกับพระไวยเป็นสำคัญ ด้วยเหตุนี้ พระราชนิพนธ์บทละครรำจึงเริ่มต้นตอนว่าขุนช้างได้ข่าวการแต่งงานของพระไวย และคิดจะไปร่วมงานแต่งงาน เมื่อนางวันทองมาลาขุนช้างไปร่วมงาน ขุนช้างก็กล่าวว่าให้นางไปก่อน ส่วนตนจะตามไปที่หลัง

3. ทรงทอนกลอนเสภาบทเดียวที่มีความยาวพอสมควรให้เป็นกลอนบทละคร บทสั้น ๆ หลายบท ลักษณะเช่นนี้ทำให้สื่อความได้ชัดเจนขึ้นและผู้แสดงก็แสดงบทบาทแต่ละช่วงแต่ละตอนได้ง่ายขึ้น เพราะไม่ต้องจำบทยาว ๆ ดังตัวอย่างตอนพระไวยโกรธขุนช้างที่ล้าเลิกบุญคุณซึ่งสะกิดใจให้พระไวยคิดถึงความหลังที่ถูกขุนช้างหลอกไปทำร้ายในป่า จึงเรียกบ่าวให้ทำร้ายขุนช้างจนสลบ วันทองคิดว่าขุนช้างตายก็ครวญ แต่สักครู่หนึ่งขุนช้างก็ฟื้นขึ้น ในบทเสภาเป็นความ 2 ตอน ตอนแรกมี 6 คำกลอน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตัดกลอนดังกล่าวเป็น 2 บท บทแรก 4 คำกลอน และบทหลัง 2 คำกลอน คือแยกบทของพระไวยกับทนายหนุ่ม ๆ ซึ่งเป็นบริวารของพระไวยออกจากกัน ทำให้บทบาททั้งของพระไวยและทนายเด่นชัดขึ้น ต่างจากในบทเสภาที่บทบาทของทนายรวมอยู่ในบทกลอนของพระไวย ทำให้บทบาทของทนายไม่เด่นเท่าในพระราชนิพนธ์บทละครรำ ดังนี้

เสภา	พระราชนิพนธ์บทละครรำ
ครานั้นพระไวยครั้นได้ฟัง ล้าเลิกถึงความหลังแค้นตัวสั้น ชมาแม่เร้าขึ้นบนหอพลัน ดิฉันทบอกล่าวท่านทั้งปวงไว้	ฟังไซ พระไวยซึ่งแค้นจนตัวสั้น ชมาแม่เร้ากลางหอพลัน ดิฉันทบอกล่าวท่านทั้งปวงไว้

เสภา	พระราชนิพนธ์บทละครรำ
อ้ายใจยักษ์หักคอกคนทั้งเป็น เพราะบุญมีเห็นเร็นจึงรอดได้ เห็นบั้งจังกาเรียกข้าไท เอาหวายไวยิวัดมัน พวกทนายหนุ่มหนุ่มเข้ารุมถอง เอาจรรยาไม่ออกคอกกลุ่มสัน ถีบตกลงดินดินแดนยัน พวกขุนนางกังกั้นกะจะไป (หน้า 810)	อ้ายใจยักษ์หักคอกคนทั้งเป็น เพราะบุญดีเห็นเร็นจึงรอดได้ เห็นบั้งจังก้าเรียกข้าไท เอาหวายไวยิวัดมัน ฯ 4 คำ ฯ พวกทนายหนุ่ม ๆ เข้ารุมถอง เอาจรรยาไม่ออกคอกกลุ่มสัน ถีบตกลงดินดินยัน ฯ พวกขุนนางกังกั้นกะจะไป เชิด ฯ 2 คำ ฯ (หน้า 89)

ตอนถัดมาเมื่อนางวันทองเห็นขุนช้างถูกทำร้ายก็วิ่งมากอดขุนช้างและคร่ำครวญในบทเสภาใช้กลอนต่อเนื่องกันถึง 22 คำกลอน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทอนให้เป็นกลอนบทละคร 4 บท โดยใช้คำขึ้นต้นว่า “เมื่อนั้น วันทองกอดผัวทอดตัวให้” “ไอ้พ่อร่วมโพธิ์เตี้ยของเมียแก้ว พ่อตายแล้วเมียเห็นจะเป็นผี” “ครั้นโศกคลายคล้ำตัวผัวยังอ่อน เทพจรเบ็องหลังยังริกเต็น” และ “เมื่อนั้น ฝ่ายขุนช้างมีนเมาเหล้าค้อยสร้าง” โดยลำดับ การทอนกลอนยาว ๆ บทเดียวออกเป็นกลอนบทสั้น ๆ หลายบทเช่นนี้ทำให้เน้นบทบาทของตัวละครเด่นชัดยิ่งขึ้น ดังนี้

เสภา	พระราชนิพนธ์บทละครรำ
วันทองโหมโจนจากห้องมา วิ่งผวากอดผัวทอดตัวให้ นึ่งแนแลเห็นไม่หายใจ นางร้องไห้โฮไอ้พ่อคุณ ทั้งนี้รักเมียจึงมาช่วย จนมาม้วยบรรลัยอยู่ใต้ถุน เขาทุบตั้งทุบปลาไม่กรูญ พ่อสิ้นบุญเสียแล้วกระมังนา	เมื่อนั้น วันทองกอดผัวทอดตัวให้ นึ่งแนแลเห็นไม่หายใจ นางร้องไห้โฮ ๆ ไอ้พ่อคุณ ทั้งนี้รักเมียจึงมาช่วย จนมาม้วยบรรลัยอยู่ใต้ถุน เขาทุบเล่นเช่นปลาไม่กรูญ พ่อสิ้นบุญเสียแล้วกระมังนา

จากเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนแต่งงานพระไวย เป็นบทละครรำเรื่องขุนช้างขุนแผน
ชุดแต่งงานพระไวยพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

เสภา	พระราชนิพนธ์บทละครรำ
ให้คนهامไปวางไว้วางบ้าน บ้างทะยานขึ้นเหยียบสองต้นขา จะนวดพันเท่าไรไม่ลืมหาคา วันทองทอดกยากับสามี ไอ้พ่อร่มโพธิ์เตี้ยของเมียแแก้ว พ่อตายแล้วเมียเห็นจะเป็นผี อันจะหาน้ำใจในบุรี เห็นลั่นต้อยูเพียงพ่อโพธิ์ทอง แต่อยู่มาเป็นสิบห้าสิบหกปี ค่าน้อยหนึ่งไม่มีให้เมียหมอง เมื่อคลอลูกทูลูกหลังนั่งประคอง เห็นเมียร้องพอกี่รำพี่ไรวอน เมื่อคราวเมียจับไข่ไม่กินข้าว พอนั่งเฝ้าเตียงคอยตะบอยป้อน เห็นเมียไม่หลับไหลก็ไม่นอน ครั้นหน้าร้อนพอกี่พัดกระพือลม หน้าหนาวหนาวเล่นตลอดดอก พอกอดกกให้นอนซ้อนผ้าห่ม ครั้นหน้าฝนฝอยฝอยลงพรอยพรม ให้อยู่ร่มปีตรอบหน้าต่างเรือน อันชายใดในพื้นป่ากพี การรักเมียแล้วไม่มีเสมอเหมือน ถึงรูปชั่วใจช่วงตั้งดวงเดือน นี้กรรมเดือนให้ตามเมียมาตาย อนิจจาเมื่อมาผัวเป็นเพื่อน กลับไปเรือนแต่ตัวคู่มือหาย รำพลาถลิ่งเกลือกกลเลือกกาย ตั้งจะวายชีวังไปทั้งเป็น ครั้นศึกกลายคล้าผัวตัวยังอ่อน	ให้คนهامไปวางไว้วางบ้าน บ้างทะยานขึ้นเหยียบสองต้นขา จะนวดพันเท่าไรไม่ลืมหาคา วันทองทอดกยากามี ไอ้พ่อร่มโพธิ์เตี้ยของเมียแแก้ว พ่อตายแล้วเมียเห็นจะเป็นผี อันจะหาน้ำใจในบุรี เห็นลั่นต้อยูเพียงพ่อโพธิ์ทอง แต่อยู่มาเป็นสิบห้าสิบหกปี หนึ่งค่าน้อยไม่มีให้เมียหมอง เมื่อคลอลูกทูลูกหลังนั่งประคอง เห็นเมียร้องพอรำพี่ไรวอน เมื่อคราวเมียจับไข่ไม่กินข้าว พอนั่งเฝ้าเตียงคอยตะบอยป้อน เห็นเมียไม่หลับไหลพ่อไม่นอน ครั้นหน้าร้อนพอกี่พัดกระพือลม ครั้นหน้าหนาวหนาวเล่นตลอดดอก พอกอดกกเมียนอนซ้อนผ้าห่ม ครั้นหน้าฝน ฝฝอยลงพรอยพรม ให้อยู่ร่มปีตรอบหน้าต่างเรือน ชายใดในพื้นป่ากพี การรักเมียแล้วไม่มีเสมอเหมือน ถึงรูปชั่วใจช่วงตั้งดวงเดือน นี้กรรมเดือนให้ตามเมียมาตาย นิจจาเอ๋ยเมื่อมาผัวมาเพื่อน กลับไปเรือนแต่ตัวคู่มือหาย รำพลาถนางเสือกกลเลือกกาย ตั้งจะวายชีวังไปทั้งเป็น ๙

เสภา	พระราชนิพนธ์บทละครรำ
เทพจรเมืองหลังยงริกต้น ทรวงอกอุ่นคล้ายค้อยหายเย็น เอ๊ะเห็นฤทธิ์เฌาค้อยเบาบาง สู้บ่าวให้อาบน้ำร้อนรด ลูบหมดไปทั้งกายให้หายสร้าง จะกรอกปากไม้ถนัดคัดลูกคง ประเด็ยวคราวออกมาได้หายใจแรง (หน้า 811 – 812)	ครั้นไศกคล้ายคล้ำตัวผัวยังอ่อน เทพจรเมืองหลังยงริกต้น ทรวงอกอุ่นคล้ายค้อยหายเย็น เอ๊ะเห็นฤทธิ์เฌาค้อยเบาบาง เจรจา 2 ๗ (ตอนนี้ให้ตามหม่อมมารักษาพยาบาล) เมื่อนั้น ฝ่ายขุนช้างมีนเมาเหล้าค้อยสร้าง ถูกล้ำชะโลมลูบล้าง ประเด็ยวคราวออกมาได้หายใจแรง (เอื้อน) .... (หน้า 89 – 90)

ในตอนท้าย เมื่อขุนช้างฟื้นเพราะได้น้ำรดตัว ก็ขูพระไวยและเรียกวันทองให้กลับบ้านไปก่อน ส่วนตนเองจะรีบเข้าเฝ้าสมเด็จพระพันวษาเพื่อกราบทูลฟ้องเรื่องถูกพระไวยและบริวารทำร้าย นางวันทองเตือนขุนช้างให้คิดดี ๆ เพราะพระไวยกำลังเป็นที่โปรดปรานในบทเสภารวมกลอนที่เป็นบทของวันทองไว้ในกลอนที่เป็นบทบาทของขุนช้างโดยรวมไว้ด้วยกันเป็น 1 บทยาว ๆ แต่ในพระราชนิพนธ์บทละครรำนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแยกบทวันทองและบทของขุนช้างออกจากกันโดยทอนเป็นกลอน 3 บท ทำให้บทบาทของขุนช้างและบทบาทของนางวันทองเด่นชัดขึ้น ดังนี้

เสภา	พระราชนิพนธ์บทละครรำ
ขุนช้างฟื้นพลันกัดฟันเกรี้ยว โกรธาตาเขียวร้องเสียงแข็ง เอ๊ยที่กูจะไม่ว่ามีงอย่าแคลง จะสู้ชนก้าแพงกว่าจะตาย ถึงตัวกูบรรลัยกระตูดร้อง	เมื่อนั้น ฝ่ายขุนช้างมีนเมาเหล้าค้อยสร้าง ถูกล้ำชะโลมลูบล้าง ประเด็ยวคราวออกมาได้หายใจแรง พอฟื้นขึ้นพลันกัดฟันเกรี้ยว

จากเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนแต่งงานพระไวย เป็นบทละครรำเรื่องขุนช้างขุนแผน
ชุดแต่งงานพระไวยพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

เสภา	พระราชนิพนธ์บทละครรำ
อันจะตองเล่นเป่ลำเป่ลำเจ้าอย่าหมาย มึงพวกมากฝากไว้เกิดไอ้พลาย ถ้าเจ้านายไม่เลี้ยงก็แล้วไป ตัวสั้นเททเรียกบ่าวข้า จู่มือมียมจากบ้านใหญ่ แม่กลับบ้านก่อนอย่าร้อนใจ ผัวจะไปคอยเฝ้าเจ้าชีวิต วันทองร้องให้พี่ไรห้าม จะเกิดความเพ็ดทูลไม่กลัวผิด ครานี้เขาโปรดปรานเชียวชาอุซิด จงหยุดยั้งซึ่งจิตให้จงดี ขุนช้างว่าถ้าพี่ไม่เมมาแล้ว น้องแก้วอย่าปรารมภ์ที่ตรงพี่ ให้เมียมาสุพรรณในทันที ฝ่ายขุนช้างวางรีเข้าวังใน	โกรธาตาเขียวร้องเสียงแข็ง เฮี้ยที่กู่จะไม่ว่าเองอย่าแคลง จะสู้ชนก้าแพงกว่าจะตาย ถึงตัวกูบรลยักระดุกร้อง จะตองเล่นเป่ลำเป่ลำเจ้าอย่าหมาย มึงพวกมากฝากไว้เกิดไอ้พลาย ถ้าเจ้านายไม่เลี้ยงก็แล้วไป ตัวสั้นเทา ๆ เรียกบ่าวข้า จู่มือมียมจากบ้านใหญ่ แม่ไปบ้านก่อนอย่านอนใจ ผัวไปคอยเฝ้าเจ้าชีวิต ฯ ฟังผัว วันทองกลัวจึงว่าอย่าให้ผิด ครานี้เขาโปรดปรานเชียวชาอุซิด จงหยุดยั้งซึ่งจิตให้จงดี ฯ
(หน้า 812)	แก้วตา น้องจงอย่าปรารมภ์ที่ตรงพี่ เจ้าจงกลับสุพรรณบุรี ตัวพี่จะเข้าไปวังใน พี่ก็เป็นขี้มาชานาน พระภูบาลเมตตาหาน้อยไม่ พูดเสรีจึ่งลาลาไกล เข้าไปในวังรัตน ฯ เชิด 4 คำ ฯ

4. ทรงตัดกลอนบางตอนในบทเสภา คือ ไม่ได้ทรงนำกลอนทั้งหมดในบทเสภา
มาใส่ไว้ในพระราชนิพนธ์บทละครรำ เช่น ขุนช้างขี่ช้างไปอยุธยา ในพระราชนิพนธ์บทละคร

รำใช้กลอนเพียง 2 คำกลอนหรือ 4 วรรคเท่านั้นโดยทรงตัดรายละเอียดที่ไม่จำเป็นออก ขณะที่บทเสภาใช้กลอนถึง 8 คำกลอนหรือ 16 วรรค ทำให้เห็นว่าพระราชนิพนธ์บทละครจำดำเนินเรื่องเร็วและกระชับกว่ามาก ดังจะเปรียบเทียบให้เห็น ดังนี้

เสภา	พระราชนิพนธ์บทละครจำ
ขุนช้างไล่ช้างมาเงินงั้น โด้งเดินชิตเฉียดเข้าชายป่า อ้ายเฒ่าบัวหัวล้านเป็นความญาติ บ่าวข้าตามแน่นแน่นปะเลง ข้ามหนองขึ้นเนินตุ่มเดินหรับ เห็ช้อขับโหมตัวหัวไสหนึ่ง อ้ายเฒ่าล้านความท่าย้ายตามเพลง คร่อมท่ายตะโพงแก้งตีตะโพง ขุนช้างขี่คอกทรายขอเกาะ ไล่ช้างเหาะเหาะยกเอาไหยง ตัดลงตรงกรุงออกทุ่งโทอง หัวเป็นเงาเงิงโงกงกมา ตัดลงกบเจ้าเอาช้างข้าม เข้าบ้านมหาพราหมณ์เลี้ยงช้างขวา ตรงเข้าภูเขาทองเดินท้องนา ถึงกรุงศรีอยุธยาพอกกลางวัน ฯ (หน้า 807 – 808)	ขึ้นขี่ช้างตัวดีมีผีเท้า มุ่งเข้าไปยังชายป่า อ้ายเฒ่าบัวหัวล้านเป็นความญาติ บ่าวข้าตามแน่นแน่นไป ฯ เชิด 2 คำ ฯ

บทบาทตัวละครบางตัวที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่าไม่สำคัญก็ทรงตัดออก เช่น ตอนขุนนางเข้าห้ามพระไวยหลังจากพระไวยต่อขุนช้างจนล้มคะมำลงแล้ว ดังนี้

เสภา	พระราชนิพนธ์บทละครจำ
พระไวยได้ฟังขุนช้างตำ โกรธาตัวสั่นให้คันทัว	ขัดใจ พระไวยตัวสั่นให้คันทัว

จากเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนแต่งงานพระไวย เป็นบทละครรำเรื่องขุนช้างขุนแผน
ชุดแต่งงานพระไวยพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

เสภา	พระราชนิพนธ์บทละครรำ
อ้ายหัวล้านจะประจานให้เจ็บตัว วาจหัวถอดชื่ออุขุนนาง เขาจะเป็นไรก็เป็นไป ขัดใจกำหมัดชั้ตปากผาง วันทองร้องหิวตึงเข้ากลาง ขุนช้างล้มคว่ำจะมาไป พวกขุนนางเข้ายึดอยู่ยึดอัด พระไวยขัดใจดำไม่ปราศรัย วันทองร้องไห้งอว่าพ่อไวย ออย่าถือใจคนมาเลยเจ้าคุณ (หน้า 809)	อ้ายหัวล้านจะประจานให้เจ็บตัว วาจหัวถอดชื่ออุขุนนาง เขาจะเป็นไรก็เป็นไป ขัดใจกำหมัดชั้ตปากผาง วันทองร้องหิวตึงเข้ากลาง ขุนช้างล้มคว่ำจะมาไป ฯ เมื่อนั้น วันทองเห็นลูกยาไม่ปราไสย จึงร้องไห้งอ ๆ ว่าพ่อไวย ออย่าถือใจคนมาเลยเจ้าคุณ (หน้า 88)

นอกจากนี้ ในบทเสภาตอนนางวันทองเรียกว่าไพร่ให้น้ำร้อนมารดรา้งขุนช้างที่
นอนสลบ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงตัดออก ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะเห็น
ท่าทางในการแสดงบนเวทีแล้ว จึงไม่จำเป็นต้องมี ดังจะขอตัดมาให้เห็นชัดเจนต่อไปนี้

เสภา	พระราชนิพนธ์บทละครรำ
สั่งป่าวให้เอาน้ำร้อนรด ลูบหมดไปทั้งกายให้หายสร่าง จะกรอกปากไม่ถนัดคัดลูกคาง ประเดี่ยวคราวออกมาได้หายใจแรง (หน้า 812)	เมื่อนั้น ฝ่ายขุนช้างมีนมมาเหล้าค่อยสร่าง ถูกน้ำชะโลมลูบล้าง ประเดี่ยวคราวออกมาได้หายใจแรง (หน้า 90)

5. ทรงเพิ่มกลอนที่ไม่มีในบทเสภาเข้าไปในพระราชนิพนธ์บทละครรำ โดยมี
พระราชประสงค์ต่าง ๆ ดังนี้

5.1 เพื่อแก้ความ

ก. แก้ความว่าขุนช้างครองคู่กับนางวันทองด้วยความรักใคร่กันเป็นอย่างดี ดังนี้

เสภา	พระราชนิพนธ์บทละครรำ
จะกล่าวถึงวันทองผ่องโสมภา แต่อยู่กับขุนช้างมาไม่เดียวดังนี้ เป็นใหญ่ในบุรีศรีสุพรรณ วันนั้นได้ยืมข่าวเขากล่าวมา ว่าลูกชายพลายงามมีความชอบ ได้ประกอบยศศักดิ์ขึ้นหน้าหน้า โปรดปรานประทานนางสร้อยฟ้า แล้วจะแต่งศรีมาลาด้วยครหานี้ เป็นผู้ใหญ่จำจะไปช่วยเขากบ้าง ให้ขุนนางรู้จักเป็นศักดิ์ศรี คิดแล้วก็มาลสาหมี่ พรุ่งนี้ฉันจะเข้าไปในเมือง พระนายพลายงามเขาแต่งงาน ลือสะท้านทั่วกรุงฟุ้งเฟื่อง จะไม่ไปมีดีเป็นที่เคือง ไพร่บ้านพลเมืองจะนินทา ฯ (หน้า 801 - 802)	เมื่อนั้น นายขุนช้างผู้ดีเศรษฐีใหญ่ อยู่กับนางวันทองผ่องโสม สองใจจ้อจิตสนิทกัน ตั้งแต่สมสองครองกันมา มิได้มีเวลาเดียวดังนี้ เป็นใหญ่ในบุรีศรีสุพรรณ วันนั้นยืมข่าวเขากล่าวมา ว่าเจ้าพลายงามมีความชอบ ได้ประกอบยศศักดิ์ขึ้นหน้าหน้า โปรดปรานประทานนางสร้อยฟ้า แล้วจะแต่งศรีมาลาใจ เป็นผู้ใหญ่ควรไปช่วยเขากบ้าง พวกขุนนางได้รู้จักฝึกฝึ คอยดูว่าวันทองผู้ต้องใจ ถ้าจะไปด้วยกันนั้นแหละดี ฯ เมื่อนั้น ฝ่ายนางวันทองผ่องศรี ยิ้มพลางทางพูดแก่ลสาหมี่ พรุ่งนี้ฉันจะเข้าไปในเมือง พระนายพลายงามเขาแต่งงาน ภาสะท้านทั่วกรุงฟุ้งเฟื่อง ครั้นมิไปดูไม่ดีเป็นที่เคือง ไพร่บ้านพลเมืองจะนินทา ฯ (หน้า 85)

จากเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนแต่งงานพระไวย เป็นบทละครรำเรื่องขุนช้างขุนแผน
ชุดแต่งงานพระไวยพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ข. แท้ความว่าขุนช้างไปร่วมงานแต่งงานพระไวยหลังนางวันทอง 1 วัน ดังนี้

เสภา	พระราชนิพนธ์บทละครรำ
จะกลับกล่าวถึงเจ้าจอมหม่อมขุนช้าง พอเรือรางแสงทองผ่องอร่าม สั่งให้ผู้ช่างงาส่างงาม เชือกพวงลั่นตาม ผ้าแดงดี สั่งแล้วอาบน้ำชำระกาย เยื้องกรายเข้าไปจับกระจกหวี ให้คิดแค้นใจตัวหัวบรัย วิ่งไปสี่เอามินหม่อมภพแครง (หน้า 807)	เมื่อนั้น ฝ่ายนายขุนช้างเศรษฐี หลับอยู่จนสิ้นราตรี จึงลุกขึ้นจากที่เตียงงาม เปิดประตูเดินออกมานอกห้อง พอรุ่งแจ้งแสงทองผ่องอร่าม สั่งให้ผู้ช่างงาส่างงาม เชือกพวงลั่นตามผ้าแดงดีฯ เจรจาติดจำอวด 4 คำ ฯ (หน้า 86)

ค. แท้ความว่าในงานแต่งงานพระไวย มีการจัดสำรับไว้เลี้ยงแขกด้วย เมื่อขุนช้าง
ไปถึง จึงกินอย่างมูมมามเพราะหิวเนื่องจากเดินทางไกล ทำให้ผู้ชมเข้าใจพฤติกรรมขุนช้าง
ได้ดีขึ้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เสภา	พระราชนิพนธ์บทละครรำ
ขุนช้างวางขันบนหอกกลาง พร้อมหน้าขุนนางอยู่ที่นั้น ขุนนางที่รู้จักทักทายกัน พระไวยผันหน้าค้อนด้วยคิดอวย ตั้งสำรับเรียงรอบนหอกกลาง เลี้ยงขุนนางมหาดเล็กสิ้นทั้งหลาย ทั้งของเคียงเรียงรินสุราสาย ขุนช้างขัดसानกรายนั่งสุดคน วางใหญ่ใส่ช้ำทำสำทับ จับตาซ่าชานทุกเส้นขน ปะหมู่ไก่ใส่สิ้นกินออกชน	เมื่อนั้น ฝ่ายพระไวยหัวหมื่นผู้ใหญ่ ถึงเวลาเชิญแขกทั้งหลายไว้ ให้มากกินเลี้ยงด้วยยินดี จึงร้องเรียกบ่าวข้าหาสำรับ จัดกับผักปลาหาเติมที่ คาวหวานใส่จานล้วนแต่ดี มิให้มีบกพร่องสิ่งใด ไปเชิญทานมิตานันหมาด้วย คอยช่วยรับแขกน้อยใหญ่ พอขุนนางต่างมาครานั้น ไช้

จากเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนแต่งงานพระไวย เป็นบทละครรำเรื่องขุนช้างขุนแผน
ชุดแต่งงานพระไวยพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

เสภา	พระราชนิพนธ์บทละครรำ
	คิด ๆ ก็อายขายหน้า แต่จะทำดูแต่เดียวจันท์ หรือก็เป็นวันดีศรีวัน จะดูต้นแครงเสียวซึ่งฤกษ์พา เห็นขุนช้างพะยักพะเยียดอยู่ ดู ๆ ข้องขัดสับัดหน้า จึงไต่ไปร้องเรียกมารดา บอกว่านายช้างมาอยากพบตัว ฯ
	6 คำ ฯ เมื่อนั้น วันทองโผล่ที่ลับแลแลเห็นผิว จึงร้องเรียกลูกสะใภ้จากในครัว พาตัวไปให้นายขุนช้าง ฯ
	2 คำ ฯ เมื่อนั้น ขุนช้างร้องฮือ ๆ ตบมือผาง เออฟ้าเฝ้าที่ทั้งสองนาง แล้วก็วางทาบือเป็นพอดี เรียกบ่าวของมาไว ๆ จะรับไหว้สะใภ้ทั้งสองศรี จะหักหน้าท่านพระกาญจนบุรี ให้บัดสีกลางธารกำนัล ฯ
	4 คำ ฯ เมื่อนั้น พระไวยเคืองขุนหนูหัน บอกมารดาพาเมียเข้าไปปล้น คนยิงขัณฑ์คิดอับอาย เรียกส้ารับมาตั้งที่หอกกลาง เลี้ยงขุนนางมหาตเล็กสิ้นทั้งหลาย

เสภา	พระราชนิพนธ์บทละครรำ
	ทังของเคียงเรียงรินสุราราย เชิญแขกทังหลายกินข้าวปลา ฯ 4 คำ ฯ เมื่อนั้น ขุนช้างไม่ตะบอยคอยท่า ด้วยเดิรทางหิวโหยโรยรา จึงลุกมานั่งลงที่สุตคน วางใหญ่ใส่ช้ำล้นส่ำทับ จับตาซ่าชานทุกเส้นขน หมูไก่ใส่ลิ้นกินออกชน กระดุกกระเดี้ยวเคี้ยวป่นเป็นแบ่งไป ฯ 4 คำ ฯ (หน้า 86 – 87)

5.2 เพื่อแสดงลักษณะนิสัยของตัวละคร

ก. นิสัยหญิงเจ้าจริตมารยาและพูดเก่งของนางวันทอง ดังเห็นได้ตอนขุนช้างกำชับนางวันทองว่าเมื่อไปช่วยงานแต่งงานพระไวยนั้นห้ามพูดกับขุนแผนอย่างเด็ดขาด นางก็ทำเป็นนอนและกล่าวแก่ขุนช้างว่าอย่าระแวง ส่วนขุนช้างก็ตอบอย่างไม่มั่นใจในตนเองว่าที่จริงตนไวใจนางวันทอง แต่ไม่วางใจขุนแผนที่รูปหล่อและขึ้นชื่อในเรื่องความเจ้าชู้ แต่ในที่สุดนางวันทองก็สามารถพูดจนขุนช้างสิ้นความแคลงใจได้ ดังนี้

เสภา	พระราชนิพนธ์บทละครรำ
ขุนช้างได้ฟังนึ่งยืมแต่ เออแม่เจ้าจะไปผัวไม่ว่า เขาเป็นนายมหาดเล็กเด็กชา เบื้องหน้าจะได้ฟังเขาขุนนาง แม่อย่าไปมือเปล่าเอาเงินทอง เข้าของไปด้วยช่วยเขาบ้าง ผัวไม่นึ่งได้เจ้าไปพลาง	เมื่อนั้น ขุนช้างตอบว่าจะไปผัวไม่ว่า เขานายมหาดเล็กเด็กชา ไปเบื้องหน้าจะได้ฟังเขาขุนนาง แม่อย่าไปมือเปล่าเอาเงินทอง เข้าของไปด้วยช่วยเขาบ้าง ผัวไม่นึ่งได้เจ้าไปพลาง

จากเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนแต่งงานพระไวย เป็นบทละครรำเรื่องขุนช้างขุนแผน
ชุดแต่งงานพระไวยพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

เสภา	พระราชนิพนธ์บทละครรำ
ตัวพี่จะขี่ช้างเข้าไปตาม ร้อยชั่งฝั้วจะสั่งไปหน่อยนะ ถ้าพบปะอำยขุนแผนมันไต่ถาม อย่าพูดจาปราศรัยไ้อ้บ้ำกาม ถ้าลวนลามแล้วจงทำให้สาใจ ฯ วันทองบอกว่าอย่าพักสั่ง ฉันหนั่งพูดจากับเขาไม่ แล้วสั่งข้าหาของเข้าไว้ไว นางเข้าห้องจ้องไขก่าปั้นพลัน	พรั่งนี้ขี่ช้างเข้าไปตาม เจ้าร้อยชั่งฝั้วจะสั่งไปหน่อยนะ ถ้าพบปะขุนแผนมันไต่ถาม อย่าพูดจาปราไซ่ไ้อ้บ้ำกาม ถ้าลวนลามจงทำให้สาใจ ฯ 6 คำ ฯ
(หน้า 802)	เมื่อئั้น วันทองทำงอนแล้วค้อนให้ ชะ ๆ นายช่างช่างกระไร ไม่ไว้ใจเมียแล้วจึงกังวล อยู่กันมาเป็นสิบห้าสิบหกปี เคยหรือมีนอกใจไปสักหน ถ้าแม้ว่าชอบสนุกชุกชน หรือจะทนแนบกายนายหัวเวง ฯ 4 คำ ฯ
	ชื่นใจ พี่มิได้สงสัยใจเจ้า แต่ขุนแผนเจ้าชู้ยังไม่เบา ฉันกลัวเกรงเขาเหิมหาญรำคาญเคือง อันตัวฝั้วรูปชั่วหัวโหม่งเหม่ง ทั้งไม่เก่งขึ้นชื่อลือกระเดื่อง ขุนแผนช่างเชิงชกยักเยื้อง กลัวเกิดเรื่องกระเทือนจึงเตือนใจ ฯ 6 คำ ฯ
	เมื่อئั้น นางวันทองตอบฝั้วพะวงสิ้นสงสัย แล้วสั่งข้าหาของด้วยวงไว้ ให้เข้าไปไขเปิดก่าปั้นพลัน (หน้า 85)

ข. นิสัยขี้ระแวง อวดมั่งอวดมี ชอบคิดเข้าข้างตนเอง ชอบแสดงตัวให้คนอื่นรู้จัก และชอบแสดงอำนาจของขุนช้าง นอกจากขุนช้างมีนิสัยขี้ระแวงว่านางวันทองและขุนแผน อาจกลับไปมีความสัมพันธ์กันอีก ยังมีนิสัยชอบโอ้อวดความมั่งมีของตน และคิดเข้าข้างตนเองว่าตนเองมีความหล่อพอสสมควร ดึงเห็นได้ตอนขุนช้างแต่งตัวโดยสวมเครื่องประดับต่าง ๆ อย่างเต็มที่ เพื่อแสดงให้คนอื่นเห็นว่าตนเป็นเศรษฐีเมื่อไปร่วมงานแต่งงานพระไวย ดังนี้

เสภา	พระราชนิพนธ์บทละครรำ
จะกลับกล่าวถึงเจ้าจอมหม่อมขุนช้าง พอเรือ รางแสงทองผ่องอร่าม สั่งให้ผูกขางสาส์นงาม เชือกพวนล้วนตามผ้าแดงดี สั่งแล้วอาบน้ำชำระกาย เยื้องกรายเข้าไปจับกระจกหวี ให้คิดแค้นใจตัวหัวอัปรีดิ์ วิ่งไปสี่เอามินหม้อมาพอแรง ปนเข้ากับน้ำมันแล้วปั้นปึก ยังไม่ดำซ้ำอีกออกเป็นแสง แต่สิ้นมินหม้อมกว่าฝ้ายหอยแครง แล้วลูกลมทาแป้งเข้าเป็นฟาย นุ่งยกอย่างโบราณก้านแย่ง ห่มสำนสี่แดงดูเจ็ดฉาย ดูตะวันพอสว่างขึ้นข้างพลาย บ่าไพร่มาทลายตามพุ่มมา	เมื่อนั้น ฝ่ายนายขุนช้างเศรษฐี หลับอยู่จนสิ้นราตรี จึงลุกขึ้นจากที่เตียงงาม เปิดประตูเดินออกมานอกห้อง พอรุ่งแจ้งแสงทองผ่องอร่าม สั่งให้ผูกขางสาส์นงาม เชือกพวนล้วนตามผ้าแดงดีฯ เจริจาดิดจ้ออวด 4 คำ ฯ สั่งแล้วอาบน้ำชำระกาย เยื้องกรายเข้าไปจับกระจกหวี เห็นก็แค้นใจตัวหัวอัปรีดิ์ วิ่งไปสี่เอามินหม้อมาพอแรง ปนเข้ากับน้ำมันแล้วปั้นปึก ยังไม่ดำซ้ำอีกออกเป็นแสง สิ้นดินหม้อมีไปกว่าฝ้ายหอยแครง แล้วลูกลมทาแป้งเข้าเป็นฟาย นุ่งยกอย่างโบราณก้านแย่ง ห่มสำนสี่แดงดูเจ็ดฉาย ใส่สายสร้อยทองสรรพพรรณราย มุ่งหมายจะอวดพวกผู้ดี
(หน้า 807)	

จากเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนแต่งงานพระไวย เป็นบทละครรำเรื่องขุนช้างขุนแผน
ชุดแต่งงานพระไวยพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

เสภา	พระราชนิพนธ์บทละครรำ
	ใส่แหวนเพชรเรือนทองฝังพิไล หวังจะให้เขาเห็นเป็นเศรษฐี พิศดูทั่วเห็นตัวนั้นสรวดี จรัลลงจากเรือนมา ฯ 8 คำ ฯ (หน้า 86)

นอกจากนี้ ยังแสดงนิสัยของขุนช้างที่ชอบแสดงตัวให้คนอื่นรู้จัก เห็นได้ในตอนขุน
ช้างได้ข่าวว่าพระไวยจะจัดพิธีแต่งงาน ก็คิดว่าน่าจะไปร่วมงานเพื่อให้ขุนนางได้รู้จักตน คือ
“เป็นผู้ใหญ่ควรไปช่วยเขาบ้าง พวกขุนนางได้รู้จักฝึกฝั” (2510: 85) อย่างไรก็ตาม
มีข้อสังเกตว่าในบทเสภา ลักษณะนิสัยดังกล่าวนี้เป็นของนางวันทอง ดังที่กล่าวไว้เมื่อนาง
ได้ข่าวการแต่งงานของพระไวย ดังนี้ “เป็นผู้ใหญ่จำเป็นจะไปช่วยเขาบ้าง ให้ขุนนางรู้จักเป็น
ศักดิ์ศรี” (2510 : 85) ที่ทรงแก้ไขน่าจะเป็นเพราะทรงเห็นว่าไม่สอดคล้องกับนิสัยของ
นางวันทอง และน่าจะเป็นนิสัยของขุนช้างมากกว่า

อนึ่ง ขุนช้างยังชอบแสดงอำนาจต่อหน้าผู้อื่น เช่น เมื่อขุนช้างไปถึงงาน
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเพิ่มกลอนให้ขุนช้างแสดงอำนาจใส่พระไวย คือ
เรียกพระไวยต่อหน้าขุนนางให้ไปบอกนางวันทองให้พานางสร้อยฟ้าและศรีมามามาพบ แล้ว
ขุนช้างให้ของรับไหว้นางทั้งสองเพื่อหักหน้าขุนแผนหรือพระกาญจนบุรี ทำให้พระไวยโกรธ
และอาย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เสภา	พระราชนิพนธ์บทละครรำ
ขุนช้างวางขันบนหอกกลาง พร้อมหน้าขุนนางอยู่ที่นั่น ขุนนางที่รู้จักทักทายกัน พระไวยผันหน้าค้อนด้วยคิดอาย	เห็นขุนช้างวางขันบนหอกกลาง พร้อมหน้าขุนนางอยู่ที่นั่น ขุนนางที่รู้จักทักทายกัน พระไวยผันหน้าค้อนไม่พอใจ ฯ เมื่อئั้น นายขุนช้างจะเก้อก็ทำไม่ เจรจา 2 คำ ฯ

เสภา	พระราชนิพนธ์บทละครรำ
	ครั้นเสร็จที่ขุนนางทั้งนั้นไซ้ จึงกวักเรียกพระไวยมาพาที่ เออนี้แม่ของเราเขาอยู่ไหน วานพ่อไวยไปบอกออกมา ให้หล่อนพาลูกสะใภ้มาสักที จะได้มีโอกาสรู้จักกัน ฉันได้เตรียมสิ่งของเอามาไว้ จะให้แม่สาวน้อยทั้งสองนั้น ของแถมๆ อย่างมีที่สุพรรณ แต่ว่าฉันยินดีมีแกลใจ ฉันไม่ใช่ขุนนางจะวางท่า ทำภูมิเกินหน้าหาครวไม่ โปรดช่วยตามแม่ด้วยเถิดพ่อไวย จะขอบใจคุณพระนายว่าหมายดี ๆ 8 คำ ฯ เมื่อหัน พระไวยเคื่องขัดแสนบัดสี ตาชะแง้แลดูท่านผู้ดี เห็นท่าที่สะกิดสะแกกัน คิด ๆ ก็อายนายหน้า แต่จะทำดูด่าเดียวตฉันท์ หรือก็เป็นวันดีศรีวัน จะดูต้นแครงเสียซึ่งฤกษ์พา เห็นขุนช้างพะยักพะเย็ดอยู่ ดู ๆ ข้องขัดสับตหน้า จึงเดินไปร้องเรียกมารดา บอกว่านายช้างมาอยากพบตัว ฯ 6 คำ ฯ

จากเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนแต่งงานพระไวย เป็นบทละครรำเรื่องขุนช้างขุนแผน
ชุดแต่งงานพระไวยพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

เสภา	พระราชนิพนธ์บทละครรำ
	เมื่อนั้น วันทองโผล่ที่ลับแลแลเห็นผ้า จิ้งร้องเรียกลูกสะใภ้จากในครัว พาตัวไปไหว้หน้าขุนช้าง ฯ 2 คำ ฯ เมื่อนั้น ขุนช้างร้องฮือ ๆ ตบมือผาง เออฟ้าผีเข้าที่ทั้งสองนาง แล้วก็วางท่าป้อเป็นพอดี เรียกบ่าวของมาไว ๆ จะรับไหว้สะใภ้ทั้งสองศรี จะหักหน้าท่านพระกาญจน์บุรี ให้บัตสีกลางธรรก้านัล ฯ 4 คำ ฯ เมื่อนั้น พระไวยเคื่องขุนหนูหัน บอกมารดาพาเมียเข้าไปปล้น คนยั้งขยับยั้งคิดอภัย (หน้า 86 – 87)

ค. นิสัยปากกล้าโดยใช้ถ้อยคำรุนแรงตัดพ้อมารดาของพระไวย พระไวยตัดพ้อนางวันทองผู้เป็นมารดาด้วยถ้อยคำรุนแรงเพราะโกรธขุนช้างที่เมาเหล้า และพูดลำเลิกบุญคุณที่เลี้ยงดูพระไวยตั้งแต่เกิด ทั้งยังพูดเท่าความถึงเรื่องที่ขุนช้างทำร้ายพระไวยเมื่อสมัยเป็นเด็ก ทำให้พระไวยโกรธจนทำร้ายขุนช้าง เมื่อนางวันทองขอให้พระไวย ออย่าถือโกรธขุนช้าง พระไวยจึงไม่พอใจนางวันทอง ลักษณะนิสัยเช่นนี้เมื่อเปรียบเทียบกับที่ปรากฏในบทเสภา พบว่าพระไวยเกรงใจมารดามากกว่าและตัดพ้อนางวันทองไม่รุนแรงเท่าในพระราชนิพนธ์บทละครรำ ดังจะเปรียบเทียบให้เห็นชัดเจน ดังนี้

เสภา	พระราชนิพนธ์บทละครรำ
ประทานโทษโปรดเกิดพ่อบุญหัว ไม่รู้ตัวเต็มประดาจึงว่าวุ่น พอเงื้องดตอดใจจะได้บุญ จงอย่าหุนหันเห็นแก่มารดา พระไวยขัดใจว่าเพราะแม่ ทำอย่างนี้มันแต่จะขายหน้า นี่หากจิตคิดถึงซึ่งมารดา หาไม่ไม่คาระนากับผีมือ (หน้า 809)	ประทานโทษโปรดเกิดพ่อบุญหัว ไม่รู้ตัวเต็มประดาจึงว่าวุ่น พอเงื้องดตอดใจจะได้บุญ จงอย่าหุนหันเห็นแก่มารดา 4 คำ ฯ เมื่อนั้น พระไวยว่าอย่างนี้เสียหน้า พุทโธเอ๋ยไม่ควรให้มันมา คำประจานขายหน้าพวกขุนนาง เมื่อรู้แล้วว่าผัวตัวขี้เมา ควรจะเอาเก็บไว้เสียห่าง ๆ นี่คุณแม่สาระแนพาอ้ายช้าง มาตำลูลูกเล่นกลางอยุธยา ฯ 4 คำ ฯ (หน้า 88)

5.3 เพื่อแสดงลักษณะเด่นของกลอนบทละคร กล่าวคือ ในกลอนบทละครมักกล่าวถึง บทอาบน้ำแต่งตัวของตัวละครสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งก่อนที่จะทำกิจกรรมสำคัญ ในพระราชนิพนธ์บทละครรำนี้ เพิ่มบทอาบน้ำแต่งตัวของนางวันทองก่อนออกเดินทางไป ร่วมงานแต่งงานของพระไวย ดังนี้

เสภา	พระราชนิพนธ์บทละครรำ
แล้วให้ชนพักแวงแต่งร้าน ข้าวเม่าข้าวสารลูกตาลเจาะ ทั้งพักทองเนื้อดีที่กูเพาะ อี่จะจะไปตัดจัดเอามา ให้ข้าคนขนของลงเรือใหญ่ บ่าวหลามตามไปอยู่พร้อมหน้า	แล้วให้ชนพักแวงแต่งร้าน ข้าวเม่าข้าวสารลูกตาลเจาะ ทั้งพักทองเนื้อดีที่กูเพาะ อี่จะไปเร่งจัดตัดเอามา ฯ เจรจาติดจำอวด 8 คำ ฯ ครั้นเสร็จจัดแจงเข้าของ นางวันทองเรียกนำมาล้างหน้า

จากเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนแต่งงานพระไวย เป็นบทละครรำเรื่องขุนช้างขุนแผน
ชุดแต่งงานพระไวยพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

เสภา	พระราชนิพนธ์บทละครรำ
วันทองลงเรือใต้ไพร่จ้ำมา โยนยาวฉาวฉานนั้นไป (หน้า 802)	ทาน้ำอมัดเมี่ยงแต่งทา หวิ้มสมหน้าสรวยไม่เบา นุ่งผ้าลายซัดซัดแพรสี งามสง่าทำที่ผู้ดีเก่า นึ่งนาคันน่องมอญดูเงา สรวยละเรคราวนี้ไม่ยอใคร แล้วร้องตะโกนเรียกบ่าว เลือกสาว ๆ หน้าตาพอดูได้ แล้วลามักตาคลาไคล ลงบรรไดไปลงนาวา ฯ เสมอ 6 คำ ฯ ให้ข้าคนขนของลงเรือใหญ่ บ่าวไพร่แวดล้อมอยู่พร้อมหน้า จึงลงเรือแล่นล่องท้องทะเล มุ่งตรงอยู่ทวยธาธานี ฯ โล้แล้วเซ็ด 2 คำ ฯ (หน้า 86)

6. ทรงเพิ่มบทตลกเข้าไปในพระราชนิพนธ์บทละครรำ มีทั้งตลกจากาหรือที่ทรงเรียกว่า “เจรจาดิดจ้อววด” และตลกท่าทาง

บท “เจรจาดิดจ้อววด” นี้ มีได้ทรงให้รายละเอียดไว้ เปิดโอกาสให้ผู้แสดงได้แสดงความสามารถเอง ปรากฏในพระราชนิพนธ์บทละครรำ 2 แห่ง แห่งแรกอยู่ในตอนนางวันทองสั่งบ่าวไพร่ให้เตรียมข้าวของเพื่อนำไปในงานแต่งงานพระไวย (2510 : 86) แห่งที่ 2 อยู่ในตอนขุนช้างเตรียมตัวไปงานแต่งงาน โดยให้เตรียมข้างที่จะใช้เดินทางไป (เรื่องเดิม, หน้าเดิม)

นอกจากนี้ ยังพบในคำพูดของขุนช้างตอนนางวันทองลาไปรวมงานแต่งงานพระไวย ขุนช้างเตือนนางไม่ให้พูดกับขุนแผน โดยกล่าวว่าที่ระแวงเพราะตนเอง “รูปชั่วหัวโหม่งเหม่ง” (2510 : 85) การใช้คำเช่นนี้ทำให้เห็นภาพหัวล้านเหม่งของขุนช้างได้ดีและให้อารมณ์ขัน

ส่วนตลกท่าทางปรากฏในคำบรรยายและการแสดงเสริม พบตอนขุนช้างเมาเหล้า แล้วแสดงพฤติกรรมตลกต่าง ๆ บรรดาแขกที่มาร่วมงานต่างก็ชวนขุนช้างรำหรือร้องเล่นต่าง ๆ อย่างสนุกสนาน ดังนี้

พวกขุนนางต่างยุว่าจุจ้าน	ยิ่งทะยานงโยยกโกโล่
ฉวยกระโถนปากแตรแระไป	ครอบหัวเข้าไว้ลูกแก้ว
มือปิดกันป้องหน้าทำตาปรี้อ	เหยยไคร่ตูกูคือท้าวภูมู
สิ้นอายขายหน้าว่าไม่ฟัง	ลุกขึ้นซัดเซซังยุ่งไป ๆ

เจรจา 4 คำ ๆ

(ตอนนี้ติดการเล่นเบ็ดเตล็ด คือ พวกแขกชวนขุนช้างรำร้องเล่นไปต่าง ๆ)

(หน้า 87)

การเพิ่มบทตลกเข้าไปเช่นนี้ ทำให้พระราชนิพนธ์บทละครเรื่องนี้มีลักษณะของบทละครนอกอย่างชัดเจน คือ เน้นความสนุกสนานและตลกขบขัน สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงกล่าวว่า เดิมบทเสภามีความขบขันอยู่ในเนื้อเรื่องอย่างสมบูรณ์ ในหนังสือเสภาสำนวนเดิมก็แต่งบทจำอาวตแทรกไว้หลายแห่ง เช่น มีคนสวดสืบสองภาษาในตอนทำศพขุนศรีวิชัยและพันศรโยธา แต่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงเห็นว่าการแทรกบทจำอาวตไว้ในหนังสือไม่เห็นชั้น จึงทรงตัดออก (2513 : (40))

7. ทรงเปลี่ยนแปลงคำในบทเสภา ผู้วิจัยพบว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าทรงเปลี่ยนแปลงคำที่ใช้อยู่ในเสภาหลายแห่ง ดังนี้

7.1 เพื่อให้มีความหมายชัดเจนขึ้น ลักษณะนี้พบมากกว่าลักษณะอื่น เช่น เมื่อขุนช้างบอกนางวันทองให้ไปงานแต่งงานก่อน ตนจะตามไปภายหลัง ในพระราชนิพนธ์บทละครรำ ทรงใช้คำที่ระบุชัดเจนว่าขุนช้างจะตามไปในวันรุ่งขึ้น ดังนี้

เสภา	พระราชนิพนธ์บทละครรำ
แม่อย่าไปมือเปล่าเอาเงินทอง	แม่อย่าไปมือเปล่าเอาเงินทอง
ข้าของไปด้วยช่วยเขาบ้าง	ข้าของไปด้วยช่วยเขาบ้าง

จากเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนแต่งงานพระไวย เป็นบทละครรำเรื่องขุนช้างขุนแผน
ชุดแต่งงานพระไวยพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

เสภา	พระราชนิพนธ์บทละครรำ
ผัวไม่หนึ่งได้เจ้าไปกลาง ตัวพี่จะชี้ข้างเข้าไปตาม (หน้า 802)	ผัวไม่หนึ่งได้เจ้าไปกลาง พຽຽນี้จะชี้ข้างเข้าไปตาม (หน้า 85)

ตอนขุนช้างแต่งตัวเพื่อไปงานแต่งงาน ทรงเปลี่ยนแปลงคำเพื่อให้มีความหมาย
ชัดเจนขึ้น โดยเปลี่ยนคำ “ให้คิด” เป็น “เห็นก็” ดังนี้

เสภา	พระราชนิพนธ์บทละครรำ
สั่งแล้วอาบน้ำชำระกาย เยื้องกรายเข้าไปจับกระจกหวี ให้คิดแค้นใจตัวหัวอับรึย วิ่งไปสี่เอามินหม้อมาพอแรง (หน้า 807)	สั่งแล้วอาบน้ำชำระกาย เยื้องกรายเข้าไปจับกระจกหวี เห็นก็แค้นใจตัวหัวอับรึย วิ่งไปสี่เอามินหม้อมาพอแรง (หน้า 86)

ตอนวันทองครวญเพราะคิดว่าขุนช้างตาย มีการเปลี่ยนคำเพื่อให้ความหมายชัดเจน
ขึ้นหลายแห่ง เช่น

เสภา	พระราชนิพนธ์บทละครรำ
เมื่อคราวเมียขบไซ้ไม่กินข้าว พอนั่งเฝ้าเคียงคอยตะบอยป้อน เห็นเมียไม่หลับไหลก็ไม่นอน ครั้นหน้าร้อนพอกก็พัดกระพือลม หน้าหนาวหนาวเล่นตลอดอก พอกอดกกให้นอนซ้อนผ้าห่ม .... (หน้า 811)	เมื่อคราวเมียขบไซ้ไม่กินเข้า พอนั่งเฝ้าเคียงคอยตะบอยป้อน เห็นเมียไม่หลับไหลพ้อไม่นอน ครั้นหน้าร้อนพอกก็พัดกระพือลม ครั้นหน้าหนาว ๆ เล่นตลอดอก พอกอดกกเมียนอนซ้อนผ้าห่ม .... (หน้า 89)

ตอนขุนช้างบอกนางวันทองให้กลับไปบ้านก่อน ส่วนตนเองจะไปเข้าเฝ้า ในพระราชนิพนธ์ทละครรำก็เปลี่ยนคำให้ชัดเจนขึ้น ดังนี้

เสภา	พระราชนิพนธ์ทละครรำ
ขุนช้างว่าถ้าพี่ไม่เมาแล้ว น้องแก้วอย่าปรารมภ์ที่ตรงพี่ ให้เมียมาสุพรรณในทันที ฝ่ายขุนช้างวางรีเข้าวังใน (หน้า 812)	แก้วตา น้องจงอย่าปรารมภ์ที่ตรงพี่ เจ้าจงกลับสุพรรณมูรี ตัวพี่จะเข้าไปวังใน (หน้า 90)

7.2 เพื่อนำเสนอลักษณะนิสัยของตัวละครให้เด่นชัดขึ้นซึ่งสร้างสีสันในการแสดงได้มากขึ้น เช่น ตอนขุนช้างเตือนวันทองว่าถ้าพบขุนแผนในงานแต่งงานพระไวย ก็ห้ามนางพูดกับขุนแผน และหากขุนแผนพูดจาฉวนฉามนาง ก็ขอให้นางตำว่าขุนแผน ในบทเสภา นั้นนางวันทองเชื่อฟังคำของขุนช้างและรับคำเตือนของขุนช้างด้วยดี แสดงว่าเป็นหญิงสงบเสงี่ยมเรียบร้อยและเชื่อฟังสามี แต่ในพระราชนิพนธ์ทละครรำนางวันทองแสดงจริตมารยา และพูดต่อปากต่อคำกับขุนช้างโดยไม่เกรงขุนช้างเหมือนนางวันทองในบทเสภา ดังนี้

เสภา	พระราชนิพนธ์ทละครรำ
ร้อยชั่งฝั้วจะสั่งไปหนอยนะ ถ้าพบปะอายุขุนแผนมันไต่ถาม อย่าพูดจาปราศรัยไต่ปากถาม ถ้าฉวนฉามแล้วจงตำให้สาใจ ๗ วันทองบอกว่าอย่าพักสั่ง ฉันท่านั่งพูดจากับเขาไม่ แล้วสั่งข้าหาของเข้าไวไว นางเข้าห้องจ้องไขก่าปั้นพลัน (หน้า 802)	เจ้าร้อยชั่งฝั้วจะสั่งไปหนอยนะ ถ้าพบปะขุนแผนมันไต่ถาม อย่าพูดจาปราไสยอัยปากถาม ถ้าฉวนฉามจงตำให้สาใจ ๗ เมื่อนั้น วันทองห่างอนแล้วค้อนให้ ชะ ๆ นายช้างช่างกระไร ไม่ไวใจเมียแล้วจึงกังวล อยู่กันมาเปนสิบห้าสิบหกปี เคยหรือมีนอกใจไปสักหน 6 คำ ๗

จากเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนแต่งงานพระไวย เป็นบทละครรำเรื่องขุนช้างขุนแผน
ชุดแต่งงานพระไวยพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

เสภา	พระราชนิพนธ์บทละครรำ
	ถ้าแม้ว่าชอบสนุกชุกชุก หรือจะทนแนบกายนายหัวเงา ๗ 4 คำ ๗
	ชื่นใจ พี่มิได้สงสัยใจเจ้า แต่ขุนแผนเจ้าชู้ยังไม่เบา ฉันทักแล้วเกรงเขาเหิมหาญรำคาญเคือง อันตัวผัวรูปชั่วหัวโหม่งเหม่ง ทั้งไม่เก่งขึ้นชื่อลือกระเดื่อง ขุนแผนช่างชิงชักยกเยื้อง กลัวเกิดเรื่องกระเทือนจึงเตือนใจ ๗ 6 คำ ๗
	เมื่อนั้น วันทองตอบผัวพะวงสิ้นสงสัย แล้วสั่งข้าหาของด้วยว่องไว ให้เข้าไปไขเปิดกำปั่นพลัน (หน้า 85)

พระไวยในพระราชนิพนธ์บทละครรำก็ตัดพ้อมารดาด้วยถ้อยคำรุนแรง ทำให้เห็นว่าปากกล้ากว่าและเห็นแก่มารดาน้อยกว่าในบทเสภา ทั้งยังใช้คำเรียกมารดาว่า “ตัว” และต่อว่ามารดาว่า “สาระแน” ด้วย ดังนี้

เสภา	พระราชนิพนธ์บทละครรำ
พระไวยขัดใจว่าเพราะแม่ ทำอย่างนี้มีแต่จะขายหน้า นี้หากจิตคิดถึงซึ่งมารดา หาไม่ไครจะนากับผีมือ ๗ (หน้า 812)	เมื่อนั้น พระไวยว่าอย่างนี้เสียขยหน้า พุทโธเอ๊ยไม่ควรให้มันมา ตาปะจานขายหน้าพวกขุนนาง เมื่อรู้แล้วว่าผัวตัวขี้เมา ควรจะทำเอาเก็บไว้เสียห่าง ๗

เสภา	พระราชนิพนธ์บทละครรำ
	นี้คุณแม่สำระแนพอ้ายข้าง มาต่าลูกเล่นกลางอยุธยา (หน้า 88)

ฝ่ายขุนช้างในพระราชนิพนธ์บทละครรำก็ทะนงตนว่าสมเด็จพระพันวษาทรงเมตตา จึงตัดสินใจเข้าไปกราบทูลฟ้องว่าถูกพระไวยและบริวารทำร้าย โดยหวังให้พระไวย ถูกลงโทษ ดังนี้

เสภา	พระราชนิพนธ์บทละครรำ
ขุนช้างว่าถ้าพี่ไม่เมาแล้ว น้องแก้วอย่าปรารมภ์ที่ตรงพี่ ให้เมียมาสุพรรณในทันที ฝ่ายขุนช้างวางรีเข้าวังใน (หน้า 812)	แก้วตา น้องจงอย่าปรารมภ์ที่ตรงพี่ เจ้าจงกลับสุพรรณบุรี ตัวพี่จะเข้าไปวังใน พี่ก็เป็นขำมาช้านาน พระภูบาลเมตตาหาหน่อยไม่ พูดเสร็จจึงลาลาไกล เข้าไปในวังรัตนฯ (หน้า 90)

7.3 เพื่อให้มีรายละเอียดที่ทันสมัยและเหมาะสมแก่ยุคสมัย เช่น ตอนนางวันทองเตรียมข้าวของไปให้บ่าวสาวในงานแต่งงานพระไวย ในบทเสภากล่าวว่ามีฝ่ายกอดยงดีสีชมพูและมีทองลิ้ม ในพระราชนิพนธ์บทละครรำกล่าวว่ามีฝ่ายกอดยงดีสีชมพู (ด้วยว่าในสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ชาวไทยนิยมสวมเครื่องแต่งกายที่ทำด้วยผ้าแพรสีสด ๆ ดังที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงบรรยายไว้ในพระราชนิพนธ์เรื่อง *กาพย์เห่เรือยุคใหม่*) และเรียกทองลิ้มว่าทองแ่ง ทำให้คนสมัยที่แต่งเรื่องนี้เข้าใจได้ดีขึ้น ดังนี้

จากเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนแต่งงานพระไวย เป็นบทละครรำเรื่องขุนช้างขุนแผน ชุดแต่งงานพระไวยพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

เสภา	พระราชนิพนธ์บทละครรำ
หยิบฝ้ายกอย่างดีสีชมพู แหวนงแหวนประดับจับจัดสรร เลือกทองลิ้มเอามาสีห้าอัน ทองนั้นจะได้ให้พระหมื่นไวย ฝ้ายกอย่างดีสีชมพู แหวนงแหวนประดับไปรับไว้ ตามมีตามจนคนละใบ อย่าให้ลูกสะใภ้เขาแย่งเยาะ (หน้า 802)	หยิบฝ้ายกกับแพรสีชมพู แหวนงแหวนประดับสรรพสรร กับทองแท่งเอามาสีห้าอัน ทองนั้นจะได้ให้พระหมื่นไวย ฝ้ายกกับแพรสีชมพู แหวนงแหวนประดับไปรับไว้ ตามมีตามจนคนละใบ อย่าให้ลูกสะใภ้มันแย่งเยาะ (หน้า 85 - 86)

7.4 เพื่อให้คำกระชับขึ้น เหมาะที่จะเป็นบทร้องมากขึ้น เช่น

เสภา	พระราชนิพนธ์บทละครรำ
อันชายใดในพื้นที่ การรักเมียแล้วไม่มีเสมอเหมือน ถึงรูปชั่วใจชั่วดังดวงเดือน นี่กรรมเตือนให้ตามเมียมาตาย (หน้า 811)	ชายใดในพื้นที่ การรักเมียไม่มีเสมอเหมือน ถึงรูปชั่วใจชั่วดังดวงเดือน นี่กรรมเตือนให้ตามเมียมาตาย (หน้า 89)
ถึงตัวกูบรลยกระตุกร้อง อันจะถองเล่นเปล้าเปล้าเจ้าอย่าหมาย .... (หน้า 812)	ถึงตัวกูบรลยกระตุกร้อง จะถองเล่นเปล้า ๆ เจ้าอย่าหมาย .... (หน้า 89)

7.5 เพื่อให้เสียงคำไพเราะขึ้น คือ เปลี่ยนคำเพื่อให้มีเสียงสัมผัสใน คือ เสียงสัมผัสพยัญชนะ หรือเสียงสัมผัสสระ เช่น

เสภา	พระราชนิพนธ์บทละครรำ
ว่าลูกชายพลายงามมีความชอบ ได้ประกอบยศศักดิ์ขึ้นหน้าหน้า	ว่าเจ้าพลายงามมีความชอบ ได้ประกอบยศศักดิ์ขึ้นหน้าหน้า

เสภา	พระราชนิพนธ์ทละครรำ
โปรดปรานประทานนางสร้อยฟ้า แล้วจะแต่งศรีมาลาด้วยคราวนี้ วันทองผลึกใสพระไวยตา มาเรียกข้าว่าเจ้าไวยไ้อัจจงทอง นี่คิดอยู่ข้างหนึ่งจึงลำพอง หาไม่ถูกคดคองให้แทบตาย ฯ (หน้า 801)	โปรดปรานประทานนางสร้อยฟ้า แล้วจะแต่งศรีมาลาบายใจ วันทองผลึกใสพระไวยว่า มาเรียกข้าว่าเจ้าไวยอ้ายจงทอง นี่หากคิดอยู่ข้างหนึ่งจึงลำพอง หาไม่กุดคดคองให้แทบตาย ฯ 2 คำ ฯ (หน้า 85)
เขาทูปดั่งทูปปลาไม่การุญ พ้อสิ้นบุญเสียแล้วกระมังนา (หน้า 809)	เขาทูปเล่นเช่นปลาไม่การุญ พ้อสิ้นบุญเสียแล้วกระมังนา (หน้า 88)
เขาทูปดั่งทูปปลาไม่การุญ พ้อสิ้นบุญเสียแล้วกระมังนา (หน้า 811)	เขาทูปเล่นเช่นปลาไม่การุญ พ้อสิ้นบุญเสียแล้วกระมังนา (หน้า 89)

บทสรุป

ผลของการปรับปรุงบทเสภาให้เป็นพระราชนิพนธ์ทละครรำเรื่องขุนช้างขุนแผน ชุด แต่งงานพระไวยทำให้เกิดผลดีต่าง ๆ หลายประการ ดังนี้

1. ทำให้เห็นว่าพระราชนิพนธ์ทละครรำมีความกระชับ คือ ทรงตัดรายละเอียดที่ไม่จำเป็นและตัดตัวละครไม่สำคัญออก ทำให้เหลือตัวแสดงไม่มาก จึงใช้แสดงละครได้สะดวกขึ้น นอกจากนี้ ตอนขุนช้างเดินทางเข้าอยุธยา ก็ตัดรายละเอียดต่างๆ ออกไป ทำให้กะทัดรัดและสื่อความได้อย่างรวดเร็ว

2. ทำให้ตัวละครทุกตัวมีบทบาทเด่นชัดมากขึ้นกว่าที่ปรากฏในบทเสภา เพราะมีการแยกบทบาทของตัวละครต่าง ๆ ไว้ในบทกลอนที่แยกจากกันอย่างชัดเจน

3. ทำให้เห็นลักษณะนิสัยของตัวละครสำคัญเด่นชัดมากขึ้น เช่น นิสัยหญิงมีจริตและช่างเจรจาของนางวันทอง นิสัยปากกล้าและไม่เกรงใจมารดาเท่าที่ควรของพระไวย และนิสัยขี้อวด อวดมั่งมี ชอบแสดงอำนาจ และชอบแกล้งหักหน้าคนอื่นของขุนช้าง

จากเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนแต่งงานพระไวย เป็นบทละครรำเรื่องขุนช้างขุนแผน ชุดแต่งงานพระไวยพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

4. ทำให้เห็นพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงปรับเปลี่ยนการใช้คำในบทเสภาให้เป็นคำที่มีความหมายเด่นชัดในพระราชนิพนธ์บทละครรำ ทำให้คำในบทละครรำเรื่องนี้สื่อความหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. มีความสนุกสนานมากขึ้น เพราะทรงเพิ่มบทตลกให้แก่ตัวละครในเรื่องหรือทรงเปิดโอกาสให้ตัวละครแสดงท่าทางต่างๆ เพิ่มเติมได้ตามที่เห็นควร ทำให้เห็นลักษณะของบทละครนอกในพระราชนิพนธ์นี้ที่มุ่งดำเนินเรื่องอย่างรวดเร็วและมุ่งให้ผู้ชมเกิดอารมณ์ขันและสนุกสนาน

บทละครรำเรื่องนี้สะท้อนให้เห็นพระปรีชาสามารถด้านวรรณคดีการแสดงของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระปรีชาสามารถในการพระราชนิพนธ์บทละครนอก ทรงรอบรู้เรื่องเพลงร้องและเพลงปี่พาทย์ เข้าพระทัยลักษณะสำคัญของการแสดงบทละครนอกได้เป็นอย่างดี และขณะเดียวกันก็ทรงเห็นความสำคัญของความไพเราะที่พึงมีในบทละครนอกด้วย ลักษณะต่างๆ ดังกล่าวจึงมีปรากฏอย่างพร้อมมูลในพระราชนิพนธ์บทละครรำเรื่องขุนช้างขุนแผน ชุดแต่งงานพระไวยนี้

เอกสารอ้างอิง

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2513). **เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน** (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ: บรรณาคาร.

ทิพย์สุนทร อนันบุตร. (2523). **วรรณกรรมพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว** (พิมพ์ครั้งที่ 2). ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ปิ่น มาลากุล, หม่อมหลวง (ต้นคว่ำและเรียบเรียง). (2552). **งานละครของพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าแผ่นดินสยาม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยพิมพ์ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายฉลองพระกรุณาธิคุณสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ในโอกาสฉลองพระชนมายุ 84 พรรษา.**

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2510). **ธรรมาธรรมะสงคราม บทละคร
เรื่องพระเกียรติรถ บทละครเรื่องเรื่องพระเกียรติรถ และบทละครเรื่อง
ขุนช้างขุนแผน (ชุดแต่งงานพระไวย)** กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา.
วัชร รมยะนันท์. (2533, สิงหาคม): “ขุนช้างขุนแผนเริ่มแต่งในรัชกาลใด” **วารสารภาษา
และวรรณคดีไทย** 7(2). 13 – 18.